

middag of zondag het betrokken gebouw wilde betreden, moest dat wachtwoord kunnen geven.¹

In juni en juli werden de eerste distributiediensten door Knokploegen (sommige door de Oranje-Vrijbuiters) 'gekraakt' en wij gaven in ons vorige hoofdstuk reeds weer dat het die overvallen waren die er Hirschfeld toe brachten, 'van de Nederlandse politie te verlangen dat distributiekantoren bewaakt en transporten beschermd werden. Ik ben daarbij', aldus Hirschfeld in zijn nota van 17 augustus '43 aan zijn ambtgenoten, 'zo ver gegaan dat ik de betrokken Nederlandse distributie-organen opgedragen heb, het uitreiken van distributiebescheiden desnoods te staken indien hier geen afdoende hulp werd verleend. Het ingrijpen van de Duitse politie-organen was nodig om deze maatregelen door de Nederlandse politie te doen aanvatten' – Hirschfeld had dus eerst zelf de krachtigst mogelijke pressie op de politie uitgeoefend en toen deze pressie niet voldoende effect gesorteerd had, de bezetter te hulp geroepen.

Die bezetter wilde zijnerzijds nog verder gaan: was in een bepaalde distributiekering het distributiekantoor 'gekraakt', dan moest de bevolking gestraft worden door de 'gekraakte' distributiebescheiden niet te vervangen, behoudens voorzover die vervanging, zo werd eind juli '43 op de dagelijkse persconferentie meegedeeld, '*für den kriegsnotwendigen Einsatz unbedingt erforderlich ist.*'² Die straf³ zou echter alleen opgelegd worden indien de bij dat distributiekantoor werkzame ambtenaren actief bij de 'kraak' geholpen hadden of deze door hun passieve houding mogelijk hadden gemaakt. In de zomer van '43 besefte Hirschfeld dat die straf te ver ging. Wel was hij er voorstander van dat de overheid de overvallen zou tegengaan (hij vond ze 'niet nodig'⁴ en hij beschouwde ze als een gevaarlijke stap op weg naar een chaos), maar hij begreep dat het niet-vervangen van 'gekraakte' distributiebescheiden er alleen maar toe zou leiden dat de zwarte handel plaatselijk een krachtige impuls zou krijgen. Bij Rauter wist hij te bereiken, ten eerste, dat de straf alleen opgelegd zou worden indien uit het politie-onderzoek gebleken was dat de betrokken ambtenaren zich inderdaad laakbaar gedragen hadden, ten tweede, dat de straf, als deze voldoende gemotiveerd was, niet

¹ Gewestelijk politiepresident Arnhem: Rondschrjiven, 7 mei 1943, aan alle politiegezagdragers (CNO, 36 a). ² Verslag persconferentie, 21 juli 1943 (DVK, 52). ³ Ze was Himmler niet zwaar genoeg: deze legde eind augustus '43 Rauter het denkbeeld voor, een gemeente waar distributiebescheiden 'gekraakt' waren, ook nog een boete op te leggen ter hoogte van de waarde dier distributiebescheiden op de zwarte markt. ⁴ H. M. Hirschfeld: 'Mijn beleid als secretaris-generaal en mijn standpunt t.a.v. de 'Illegaliteit'' (22 okt. 1945), p. 13 (Collectie-Hirschfeld, 3 c).